

<https://mitcfu.dk/CFUFILM1135575>

Bastarden

Læremidlet	Bastarden
Medietyper(r)	Spillefilm
Fag	Historie
Målgruppe	9.-10. klasse, ungdomsuddannelser
Nøgleord	Den jyske hede, 1700-tallet, historisk empati, det enevældige samfund, bondeliv

Fagligt fokus

Spillefilmen *Bastarden* handler om Ludvig Kahlen, der i 1755 satte sig for at opdyrke den jyske hede. Projektet skete med støtte fra den danske Kong Frederik d. 5., der i mange år havde ønsket sig en koloni på stedet. Det danske Rentekammer anså det imidlertid for en umulig opgave, og kaptajnen sendes afsted finansieret af hans egen sparsomme pension. Filmen handler om Kahlens mange kampe med og mod natur og mennesker på den jyske hede.

Filmen er tilladt for børn over 15 år og er sine steder temmelig barsk – fx i scenen, hvor Frederik (de) Schinkels afstraffer sine fæsteflygtninge. I sin helhed egner den sig bedst i slutningen af 9. klasse, i 10. klasse og på ungdomsuddannelser. Uddrag af filmen kan fint vises tidligere i skoleforløbet.

I historie er *Bastarden* relevant i forbindelse med et forløb om oplysningstiden, samfundet og levevilkår i 1700-tallet med udgangspunkt i en lokalhistorisk case fra Viborg og omegn: **Kolonisering af heden**. Filmen sætter fokus på problemstillingerne: Hvad betyder et enevældigt styre, hvad kendetegnede bondelivet i 1700-tallet, og hvilke forandringer skete der i denne periode (kontinuitet og vendepunkter). Hvorfor og hvordan blev kongen og kolonisterne optaget af at opdyrke heden på daværende tidspunkt?

Eleverne kan gennem arbejdet med filmen opnå en forståelse for samfundet i midten af 1700-tallet og de begyndende oplysningstanker. I filmen møder eleverne historien ud fra et **aktørperspektiv**, hvor eleverne gennem filmens forskellige aktører kan møde fortidens tanker og handlemuligheder (historisk empati): *Hvorfor ønskede Frederik d. 5. og Kahlen, at heden skulle opdyrkes? Hvorfor med kartofler, og hvor kom de fra? Hvordan fremstiller filmen samfundets muligheder og begrænsninger for, at Kahlen kunne følge sin mission?*

Filmen er et relevant perspektiv i arbejdet med kanonpunktet “**Stavnsbåndets ophævelse**”, hvor eleverne fokuserer på regionale ligheder og forskelle i Danmark på daværende tidspunkt. At være bonde på heden var meget anderledes end at være bonde på Sjælland.

Kort over hedelandet. Kortet til venstre er fra 1800, kortet til højre fra 1940.
Kilde: danmarkshistorien.dk

Ideer til undervisningen

Før filmvisning

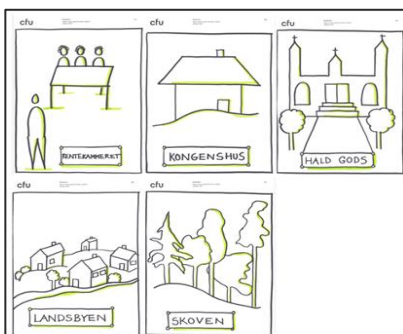
- Lad eleverne søge informationer om, hvad en hede egentlig er. Lad dem også undersøge hedelandets omfang før og efter opdyrkningen ved at lede efter Danmarkskort, der viser netop dette. Brug fx denne hjemmeside fra Aarhus Universitet:
<https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/hedeopdyrking>
- Undersøg perioden 1700-tallets Danmark og periodens nøglebegreber (som begrebskort eller et VØL-skema) - før I ser filmen, og efter I ser filmen – forslag til begreber, find selv på flere: Den enevældige magt, fæstesystemet (herremænd vs. bonde), kartoffeltysker, kolonisering af heden, Frederik d. 5., oplysningstid, rentekammeret, livet på landet vs. på godset (ægteskab og familieliv, mad, bolig mm), samfundets fattige (fx de svenske tatere). Se forslag til materialer under supplerende materialer.

Under filmvisning

Indlevelse i fortidens aktører og scenarier, hvor eleverne har fokus på at identificere personens genstande og forholdet til andre, vilkår og muligheder/begrænsninger i datidens samfund.

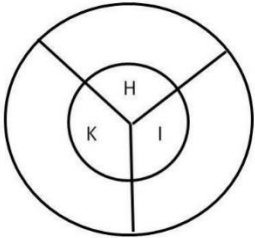
- Under elevmateriale på filmens post i mitcfu.dk findes en række tegninger over de centrale steder i Bastarden (se billede). Tanken er, at du som lærer printer tegningerne og hænger dem forskellige steder på tavlen.
- Eleverne skal – mens de ser filmen – skrive på post its hvilke **personer og genstande**, der er knyttet til hvilke steder i Bastarden. Nogle elever vil måske få øje på, at taterne holder til i skoven, mens præsten er knyttet til landsbyen.
- Når filmen er færdig, placerer eleverne deres iagttagelser på tavlen. Oversigten kan nu bruges til at rangere steder og personer i forhold til magt, rigdom og muligheder. Lad eleverne lægge mærke til kendetegn ved de forskellige **historiske scener**: Små detaljer, stemninger, genstande mm.

VØL-skema		
V	B	L
<p>VAR VIL JEG LEVE?</p>	<p>VAR VIL JEG LEVE?</p>	<p>VAR VIL JEG LEVE?</p>

Klip fra filmen. Heden brændes af.

HIK-model til kildearbejde, fokus på kildens kontekst, Jens Aage Poulsen (emu.dk)

Kongenshus mindepark.
Hedeselskabet.dk, wiki commons

Efter filmvisning

Historie – perspektivering og videre arbejde

Forslag 1: Kronologi og sammenhæng

Økohistorie (bæredygtighed): Kolonisering og genoprettelse af heden. Forskellige forståelser af heden gennem tiden. Heden som et symbol på danskhed og nationsopbygning i slutning af 1800-tallet.

1. kolonisering: I årene 1759-1761 inviterede kongen mange ikke-lokale arbejdere til de jyske heder fx de såkaldte kartoffeltyskere.
2. kolonisering: I kølvandet på tabet af Slesvig, Holsten og Lauenburg i 1864 indledte det nystiftede Hedeselskabet i 1866 endnu en koloniseringsbølge: Den storstilede opdyrkning og beplantning af heden.

Læs mere her; <https://baggrund.com/2023/09/07/hederoemme/>

Forslag 2: Kildearbejde

Historie: Kildeanalyse - filmen som kilde. Sammenlign evt. filmen med en film om samme periode og af samme instruktør "En kongelig affære". Filmen er fra 2006 og foregår i 1780'erne. Hvilket andet blik og vinkel på perioden får du i denne film?

Forslag 3: Historiebrug – erindringssted:

Heden er både et lokalt og et nationalt erindringssted. Lokalt i Vestjylland værnes der om at bevare og formidle heden og dens historie. Nationalt indgår heden som en del af vores nationale fortællinger, sange og malerier. **Kongenshus Mindepark** er et erindringssted placeret lige uden for Viborg, hvor Ludvig Kahlen byggede sit hus. Læs mere her: <https://www.hedeselskabet.dk/kongenshus>

Et **erindringssted** kan være et konkret sted, men det kan også være begivenheder, politiske symboler, monumenter, museer, tekster, billeder, idealer, mytiske og historiske personer.

Fælles for alle disse erindringssteder er, at de består af tre lag. For det første et materielt lag: Selve "stedet". For det andet et symbolsk lag, dvs. den betydning, som "stedet" tillægges, og for det tredje et funktionelt lag, dvs. "stedets" brug og ritualiseringen af erindringsstedet som erindringssted.

Analyse af et erindringssted: Det materielle lag, det funktionelle og det symbolske lag.

Supplerende materialer

- “Dengang vi var bønder - hede-bønder”:
<https://absalon.mitcfu.dk/TV0000113012>, særligt de første 10-15 min. I kan evt. se andre tv-udsendelser i samme serie (afsnit 1 og 2)
- Udvalgte klip fra “Historien om Danmark - oplysning og enevælde”
<https://absalon.mitcfu.dk/TV0000108153>, se kapitelmærkning på posten.
- Spillefilm: En kongelig affære (2012):
<https://absalon.mitcfu.dk/CFUFILM1070696>